

Овсейчик Станіслава Володимирівна,
асистент кафедри стилістики та мовної
комунікації Інституту філології
Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка, кандидат
філологічних наук

**ТИПИ СКЛАДНИХ ТЕРМІНІВ-СЛІВ У СУЧАСНІЙ
УКРАЇНСЬКІЙ ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

Стрімкий поступ у науці і техніці, широке використання української мови в усіх сферах суспільного життя зумовлюють розвиток українських галузевих терміносистем. Телебачення,

інтернет, періодичні видання, наукова література подають комплексну інформацію з різних галузей знань, що зумовлює появу термінів-інновацій у мові.

Серед новітніх юридичних термінів особливе місце посідають терміни- складні слова, оскільки саме вони окреслюють власне юридичну семантику і не порушують одну з основних вимог до терміна - стислість.

Терміни складної структури мотивовані прагненням синтетично втілити кілька ідей, закріплених переважно за двома словами (кореневими основами). Регулярність вияву таких моделей цілком умотивовано може залежати від актуалізації вихідного слова, здатного приєднувати до себе ряд елементів, які перебувають між собою в певному лексико-семантичному зв'язку, що ніби конденсує, ущільнює зміст, розподілений між ними з метою «передати одним словом досить складне наукове поняття, бажанням увійти в європейську мовну спільність, мати єдиний термінологічний фонд» [1, с. 24].

Ці процеси набувають особливої ваги в контексті розвитку тенденції до економії мовних засобів, лаконічності висловлення, що загалом відбиває специфіку однослівного терміна як мовної одиниці і надає йому переваги над словосполученням [7, с. 35].

Типологію складних слів висвітлено у працях Н. Ф. Клименко [8], А. А. Дем'янюк [6], А. М. Нелюби [9], О. А. Стишова [13] та ін. Специфіку функціонування складних юридичних термінів розглянуто у працях Н. В. Артикуци [4], Г. С. Онуфрієнко [11], Н. В. Руколянської [12] та ін. Проте комплексне дослідження юридичної термінологіки, з'ясування особливостей структури і семантики її одиниць, вивчення системних відношень між ними перебуває в колі актуальних лінгвістичних проблем ще й досі.

Це стосується і специфіки реалізації складних слів юридичної галузевої лексики. Під час дослідження нами проаналізовано 138 таких одиниць, відібраних із спеціальних джерел (підручників з мовлення правника, словників).

Більшість складних юридичних термінів становлять **терміни-композиції** (від лат. *compositus* - складений, складний) - похідні складні слова, утворювані способом основоскладання

[15, с. 244]. Такі терміни, як і складні слова загальноповжитої лексики, утворено шляхом об'єднання в одне ціле кореневих морфем (основ) за допомогою інтерфіксів -о-, -е-, -є- або без них: *дактилограма* [14, с. 289], *законопроект* [10, с. 83], *законотворчість* [10, с. 83], *правоздатність* [3, с. 588], *правовірність* [3, с. 588], *фондовіддача* [3, с. 681], *казнокрад* [3, с. 488], *работоргівля* [2, с. 501], *кримінологія* [14, с. 292], *самовиправдання* [3, с. 628], *двоєженство* [3, с. 415] тощо.

Термін-комполит постає як лексикалізація первинних, переважно підрядних двочленних словосполучень (двокореневих структур), що впливає на зміну структури нового слова, яка стає фіксованою [5];

6]. За класифікацією А. М. Нелюби, така модель трактується як інтерфіксально-суфіксальний різновид композиції з уточненням - варіація конфіксального [9, с. 96], у якому особливе функціональне навантаження несе суфіксальний формант - виразник родової приналежності слова (пор.: іменники-назви осіб: -ець, -ач, -тель, -ник;), пор.: *іпотекодержатель* [2, с. 524], *іпотекодавець* [10, с. 95]; *патентотримач*, *патентовласник* [2, с. 361]; *правознавець* [3, с. 588], *правонаступник* [3, с. 589], *правопорушник* [3, с. 590] тощо. Видовими терміноелементами у цих конструкціях є основи таких слів, як *іпотека*, *патент* і *право*, що виступають у функції кваліфікатора.

Спосіб творення юридичних термінів шляхом словоскладання порівняно з основокладанням є менш продуктивним. У складі української юридичної термінології таких термінів-юкстаполитів (від лат. *juxta* - поряд, біля і *rogius* - положення) - кількаосновні складні слова, що утворені шляхом складання слів або словоформ) [15, с. 742] - невелика кількість. Пор., наприклад: *адвокат-консультант* [2, с. 62], *поручитель-гарант* [3, с. 572], *державо-кредитор* [2, с. 471], *власник-господар* [2, с. 354], *злочинець-утікач* [3, с. 76] тощо.

Крім безпосередньо складних слів, в українській юридичній термінології зафіксовано випадки вживання складноскорочених назв-аббревіатур, «з'єднувані компоненти яких є здебільшого асемантичними частинами слова або окремими звуками ... слів» [1, с. 66].

На матеріалі юридичної термінології виділено два типи аббревіатур: **ВР** (Верховна Рада), **ВРЮ** (Вища рада юстиції) [10, с. 51], НРУ (Народний Рух України) [14, с.201] - ініціальні (літерні) аббревіатури, що вимовляються за опорними буквами слова; **держ/департамент** [10, с. 61], **держ/мито** [14, с. 48], **проф/спілка** [2, с. 514], **госп/розрахунок** [3, с. 410] - часткові аббревіатури, утворювані на базі складних найменувань шляхом поєднання сегментів слів у складі словосполучення переважно за моделлю - частина слова + ціле слово.

Таким чином, аналіз представлених юридичних термінів - складних слів дає підстави вважати, що складання як спосіб словотвору, реалізований у термінах-композирах, юкстапозитах та аббревіатурах, зазнає послідовної активізації. У подальшому видається перспективним встановлення дериваційного потенціалу складних юридичних термінів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарова Л. Є. Складання як один із способів словотворення / Л. Є. Азарова, Н. Й. П'яст ; Вінниц. нац. техн. ун-т. - Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. - 123с.
2. Англо-український словник міжнародного, порівняльного і європейського права / Упор. : В. І. Муравйов [та ін.] ; за ред. В. І. Муравйова, Л. І. Шевченко. - К. : Арій, 2010. - 608 с.
3. Англо-український українсько-англійський юридичний словник: близько 70 000 термінів / Упор. : Л. І. Шевченко, В. І. Муравйов [та ін.] ; за ред. Л. І. Шевченко, В. І. Муравйова. - К.: Арій, 2010. - 704 с.
4. Артикуца Н. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію // Наталія Артикуца // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць - Вип. 6. - К. : КНЕУ, 2005. - С. 84-89.
5. Виноградов В. А. Словосложение // Языкознание : Большой энциклопедический словарь / В. Н. Ярцева (гл. ред.). - 2-е изд. - М. : БРЭ, 1998. - С. 469.
6. Дем'янюк А. А. Композити як об'єкт дослідження в українській мові / А. А. Дем'янюк // Актуальні проблеми

української лінгвістики: теорія і практика. - В. VIII. - К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2003. - С. 38-45.

7. Зеніна А. Типи складних слів у сучасній банківській термінології / Анастасія Зеніна // Лінгвістичні студії. - 2011. - Випуск 23. - С. 35-39.

8. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів в сучасній українській мові : монографія / Н.Ф. Клименко. - К. : Наук. думка, 1984. - 244с.

9. Нелюба А. Явища економії в словотвірній номінації української мови: монографія / А. Нелюба. - Харків, 2007. - 302 с.

10. Нові слова та значення : словник / Інститут укр. мови НАН України; уклали Л. В. Туровська, Л. М. Василькова. - К. : Довіра, 2009. - 271 с.

11. Онуфрієнко Г. Синтагматичні властивості гібридних дериватів у правничій термінології / Галина Онуфрієнко // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». - 2000. - № 402. - С. 375-379.

12. Руколяньська Н. Іменникові композити у правничій термінології / Наталія Руколяньська // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». - 2000. - № 402. - С. 371-374.

13. Стишов О. Сучасне українське словотворення : основні тенденції розвитку / Олександр Стишов // Мовознавчий вісник : зб. наук. пр. на пошану професора Катерини Городенської з нагоди її 60-річчя / відп. ред. Г. І. Мартинова. - Черкаси, 2009. - Вип. 8. - 348 с. - С. 136 - 147.

14. Токарська А. С. Культура фахового мовлення правника : навч. посібник / А. С. Токарська, І. М. Кочан. - Львів : Світ, 2003. - 312 с.

15. Українська мова. Енциклопедія. - К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. - 752 с.